

laajentanut, diversifioinut ja kansainvälistänyt – ja sen takia tuottava ja menestyvä. Monopolin puolella Alko on niin alueellisesti kuin asiallisesti hyvin palveleva myymäläverkko, joka ei nykyisestä ole paljon laajentunut. Arctican osalta uskon, että meillä on edelleen hotelli- ja ravintolaketju omistuksessamme. Onko siinä joku ulkomainen tai kotimainen partneri, en tiedä.

Lopuksi henkilökohtaisempi kysymys. Lehtitiedot kertovat, että aiot ryhtyä kokoomuksen kansainvälisen toimikunnan johtoon. Onko tällä mitään tekemistä eräiden vuonna 2000 pidettävien vaalien kanssa?

– Ei riivattu viekөөn ole. Ja kirjoita se riivattu siihen mukaan. Mutta en minä kiellä poliittista taustaani. Ja kun minulla on aika laajat kansainvä-

liset suhteet – mm. Pohjoismaihin, Saksaan, Englantiin ja erityisesti Venäjän nykyisiin uudistajiin –, niin jos voin tässä suhteessa maatani ja puoluetani palvella olemalla heidän kansainvälisen toimikuntansa puheenjohtajana, niin annoin suostumukseni. Se ei ole politiikointia, se on lähinnä meidän ulkosuhteittemme hoitamista.

MATTI VIRTANEN
JORMA HENTILÄ

KOKONAISUUTTA JA MARGINAALEJA

Olavi Kaukosen raportin keskeinen kysymys on: tulisiko päihdetyötä painottaa nykyistä enemmän sosiaalipoliittisesti? Raportti liikkuu kiinnostavalla tavalla hallinnollisen selvityksen ja asioiden taustoja sekä tulevaisuuden tavoitteita käsittelevän, kantaa ottavan puheenvuoron välimaastossa.

Raportin alkuosa kuvaa päihdehuollon toimintajärjestelmää, voimavaroja ja tuotoksia alueittain. Merkilläpantavia huomioita tässä tarkastelussa ovat ainakin seuraavat kolme. Jokseenkin kaikki päihdehuoltoon erikoistuneet palvelut sijoittuvat sosiaalihuollon hallinnonalalle. Päihdeongelmallisista hoidettiin vuonna 1991 71 prosenttia sosiaalihuollon ja 29 prosenttia terveydenhuollon palveluissa. Tähän kuvaan vaikuttaa kuitenkin ratkaisevasti tilastoinnin tapa määrittellä päihdeongelmallisuus; kuten Kaukonen toteaa, ovat suurkuluttajat ja

heidän mahdollisesti saamansa sosiaali- ja terveystalvet tällä tavoin määritellyn päihdehuollon ulkopuolella.

Toiseksi tarkastelu tuo esiin sen, että 1980-luvulla syntyi laitoshoidossa ylikapasiteettia, joka on vain osittain purkautunut. Palvelujen saatavuuden kannalta avokuntoutus on tärkeää, sillä avokuntoutuksessa on yli kaksi kertaa enemmän asiakkaita kuin laitoksissa ja kolme kertaa enemmän kuin asumispalveluissa.

Kolmas mielenkiintoinen huomio liittyy palvelujen alueellisen vaihtelun tarkasteluun. Kaukonen toteaa, että ongelmien alueellinen vaihtelu ja palvelujen tarjonnan alueelliset erot eivät vastaa toisiaan, ja pääättelee, että ”palvelujen määrälliseen ja alueelliseen kehitykseen ovat aivan ilmeisesti osaltaan vaikuttaneet valtionosuusjärjestelmissä tapahtuneet muutokset siten, että ne ovat asteittain mahdollistaneet

palvelujen kasvun” (s. 20). Myös paikallisesta päihdehuollon tarpeesta riippumaton taloudellinen intressi on osaltaan vaikuttanut kuntien päätöksiin, erityisesti pienemmissä kunnissa ja kuntainliittoihin sitouduttaessa. Uudet yksiköt toivat kuntiin työpaikkoja ja verotuloja. Kaukonen toteaa myös sen (hallinnolle ehkä hankalan) seikan, että palvelujen muoto ja sisällöllinen rakenne eivät selity yksinomaan taloudellisista tekijöistä, eivät myöskään alkoholihaittojen tasosta tai sosiaalisten ongelmien luonteesta. Päihdepalvelujen alueelliseen vaihteluun, muotoon ja sisältöön ovat mitä ilmeisimmin vaikuttaneet paljolti myös sosiaalishistorialliset tekijät. Huomattavaa merkitystä lienee jopa yksittäisillä kunnallisilla ja alueellisilla toimijoilla (s. 21). Palvelut eivät siis kehity pelkästään hallitun suunnittelun ja rationaalisten tekijöiden, vaan myös sattuu-

man ja yksittäisten ihmisten kiinnostuksen tuloksena.

Päihdehuollon tämänhetkisten muutospaineiden takana ovat taloudelliset tekijät. Kaukonen pyrkii ohjaamaan tätä keskustelua sisällöllisten muutostavoitteiden suuntaan. Tulevaisuuden vaihtoehtoina hän hahmottaa joustavien yhtenäispalvelujen mallin eli "kansalaisoikeusmallin", joustavien erityispalvelujen mallin eli "neuvottelumallin" ja marginalisoinnin mallin eli "syrjäytymismallin". "Kansalaisoikeusmallin" suotuisa kehitys mahdollistaisi mm. laitospaikoitusten palvelujen laajamittaisen purkamisen, ilman että asiakkaiden tai heidän perheidensä turvallisuus vaarantuisi. Malliin liittyvä riski kuitenkin on, että heikkenevät resurssit korvataan avohoidossa rauhoittavilla lääkkeillä ja luodaan täten uusia ongelmia. "Neuvottelumalli" perustuu ajatukseen kuluttajuudesta. Asiakkaat eivät kuitenkaan helposti ole mukana tässä neuvottelussa, joka tapahtuu palvelujen tuottajien ja järjestäjien kesken. "Syrjäytymismalli" tarkoittaisi palvelujärjestelmän polarisoitumista kaikille tarkoitettuihin hyvinvointipalveluihin ja huono-osaisten päihdeongelmaisten erityispalveluihin.

Pohdinnan lopputuloksena on hankala paradoksi: mikä hyvänsä organisatorinen muutos – laitosten purkautuminen mukaan luettuna – uhkaa kohtalokkaaksi erityisesti huono-osaisimmille päihdeongelmaisille nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Kun sosiaali- ja terveyspolitiikassa aktualisoituvat suuret ongelmat, niihin etsitään luonnollisesti myös kokonaisvaltaisia

vastauksia. Marginaaliryhmät saattavat kuitenkin pudota myös hyvien hankkeiden reunoilta.

Tarkastellessaan palvelujen tarpeen ja kysynnän kohtaamista ja kuntien tulevaisuuden haasteita Kaukonen toteaa, että ehkäisevällä työllä tulisi olla nykyistä aktiivisempi rooli. Päihdehuolto tulisi määritellä päihdepalveluja laajemmaksi kunnan tavoitteellisten toimien kokonaisuudeksi. Kokonaisvaltaisen, ehkäisypainotteisen päihdestrategian tuottaminen näyttäisi olevan lähes kaikkien vastuullisten tahojen intressissä. Voidaan siis olettaa, että hanke houkutelisi laajaan sitoutumiseen. Vain eri tahoja kokoava toimija puuttuu (s. 31).

Loppupäätelmiin tullessaan Kaukonen näyttää hukanneen päihdeasiakkaiden kohdalta kantamansa huolen alle nämä raportin aiemmissä vaiheissa vielä esillä pitämänsä positiiviset näköalat. Eikö osana tällaista strategiaa tulisi nähdä myös huono-osaisten päihdeongelmaisten huolto? Heistä huolehtiminen on voitava nähdä osana uusien ongelmien ehkäisyä meidän kaikkien yhteisessä ympäristössä ja tulevaisuudessa. Yhteiskunta ei voi väistää näidenkään jäsentensä vaikutusta meidän kaikkien elämään. Tässä yhteydessä on terveyden taloustieteestä lainattu käsite "palvelujen ulkoisvaikutuk-

set" hyödyllinen: palvelujen tuottaminen ja käyttäminen aiheuttavat myönteisiä tai kielteisiä seuraamuksia myös muille tahoille kuin päihdeongelmaisille itselleen.

Yhteisövästainen ja ehkäisyvästainen ajattelu mahdollistaa myös näkökulman, jossa päihdeongelma ei ole vain suhteellisen vähälukuisen ryhmän eli kaikkein alkoholi-soituneimpien tilanne, vaan prosessi, jonka alkuvaiheessa juojalla on vielä perhe, työpaikka, ystävät ja terveys.

Tavallaan Kaukonenkin päätyy yhteisön edun ja vastuun näkökulmaan loppuluvussa todetessaan, että tiukalla kuntoutusajattelulla päästään päihdehuollossa enintään puoliväliin. "Asiakaskunnan huono-osaistuessa olisi sisällöllisistä syistä välttämätöntä virittää sosiaalipoliittinen, 'vastuurationelli' keskustelu, jossa yhtenä, jopa keskeisenä lähtökohtana on hoiva-orientaatio ja osallistujina yhtä paljon järjestöt ja oma-apuverkostot kuin asiakkaat, kunnat ja kuntoutustahotkin" (s. 60).

Kaukonen raportti sisältää paljon ajatuksia ja näkökulmia, jotka ajoittain uhkaavat eksyttää lukijan, ehkä kirjoittajankin. Etenkin työn luonteen teoreettinen erittely luvussa 9 jää kokonaisuuden kannalta irralliseksi. Joka tapauksessa erittäin antoisa ja herätteitä antava teos.

MARJA HOLMILA

OLAVI KAUKONEN
SOSIAALISEEN PÄIHDEHUOLTOON?
KESKUSTELUAINEISTOA PÄIHDEHUOLLON NYKYTILASTA
JA KEHITTÄMISMAHDOLLISUUKSISTA
RAPORTTEJA 137, STAKES 1994